QOZOG‘ISTONDA MARKAZIY OSIYO XALQLARI TARIXINI O‘RGANISH: “MADENI MURA” DASTURI DOIRASIDAGI TARIXSHUNOSLIK TADQIQOTLARI

Elmamatova Nigina Shuxrat qizi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti,
Markaziy Osiyo xalqlari tarixi yonalishi "manbashunoslik, tarixshunoslik va tarixiy tadqiqot usullari" mutaxasisligi 1-kurs magistranti
https://orcid.org/0009-0008-1210-1825
niginaelmamatova@gmail.com
Haydarov I. M.
dotsent, professor v.b
https://orcid.org/0009-0009-6994-8020
Izzatillakhon@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Qozog‘istonda Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganish jarayoni tarixshunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotda sovet davri va mustaqillikdan keyingi tarixshunoslik yondashuvlari qiyosiy asosda ko‘rib chiqiladi. Ayniqsa, “Madeni mura” davlat dasturi doirasida amalga oshirilgan tarixiy tadqiqotlar, nashr etilgan manbalar va ularning ilmiy ahamiyati alohida o‘rganiladi. Maqolada dastur doirasida chop etilgan monografiyalar, hujjatlar to‘plamlari, arxeologik va etnografik materiallarning ilmiy muomalaga kiritilishi jarayoni yoritiladi. Shuningdek, Markaziy Osiyo xalqlari tarixiga oid manbalarni tizimlashtirish va nashr qilish tajribasi tarixshunoslik nuqtai nazaridan baholanadi. Tadqiqot davomida “Madeni mura” dasturining ilmiy yutuqlari bilan bir qatorda mavjud metodologik muammolar va yetarlicha o‘rganilmagan jihatlar ham aniqlanadi. Maqola natijalari Markaziy Osiyo tarixshunosligini yanada rivojlantirish hamda kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.*

Kalit so‘zlar: *Qozog‘iston tarixshunosligi, Markaziy Osiyo xalqlari, tarixiy manbalar, “Madeni mura” dasturi, madaniy meros, arxiv hujjatlari, tarixiy tadqiqotlar.*

Abstract: *This article examines the study of the history of the peoples of Central Asia in Kazakhstan from a historiographical perspective. The research provides a comparative analysis of Soviet and post-independence historiographical approaches. Special attention is paid to historical studies conducted within the framework of the state program “Madeni Mura” and to the scholarly significance of the sources published under this program. The article analyzes monographs, documentary collections, archaeological and ethnographic materials introduced into academic circulation. In addition, the experience of systematizing and publishing sources related to the history of Central Asian peoples is assessed from a historiographical standpoint. Alongside the scientific achievements of the “Madeni Mura” program, the study identifies existing methodological challenges and insufficiently explored issues. The findings of the article contribute to the further development of Central Asian historiography and offer valuable theoretical and practical insights for future research.*

Keywords: *Kazakhstan historiography, Central Asian peoples, historical sources, "Madeni Mura" program, cultural heritage, archival documents, historical research.*

Zamonaviy tarixshunoslikda milliy tarixni o'rganish muhim ilmiy vazifa sifatida ko'rilmoqda. Mustaqil davlatlar taraqqiyoti jarayonida o'z xalqlarining tarixiy xotirasini tiklash, arxiv-manbalarni qayta tiklash va ularning tahlilini amalga oshirish milliy ongni shakllantirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. "Madeni Mura" dasturi, 2004-yilda Qozog'iston Prezidenti tashabbusi bilan qabul qilingan bo'lib, u mamlakatning tarixiy va madaniy merosini sistematik ravishda yig'ish, restavratsiya qilish, ilmiy muomalaga kiritish va tarixiy manbalarni qayta nashr qilishni maqsad qilgan. Ushbu dastur orqali nafaqat arxiv hujjatlari va qo'lyozmalar topilib, qayta tahlil qilindi, balki tarixshunoslik sohasida yangi ilmiy yondashuvlar shakllandi va tarixiy manbalarni o'rganish bo'yicha bir qator nashrlar chop etildi. Tarixshunoslik nuqtai nazaridan dastur doirasida olib borilgan ishlar bir necha asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Jumladan, chet ellardagi arxivlarda saqlanayotgan qadimgi manbalarni topish va tarqatish orqali Qozog'iston tarixining yangi sahifalari ochildi. Masalan, Rossiya Davlat qadim hujjatlari arxividan topilgan materiallar tahlili Qozog'iston tarixi hamda qozoq-rus aloqalari tarixini chuqurroq o'rganishga yordam berdi. Dastur nafaqat tarixiy hujjatlar to'plamini kengaytirdi, balki davlat tarixshunosligi paradigmasini o'zgartirishga xizmat qildi. Bu jarayonda tarixiy xotira, milliy ong va madaniy identifikatsiya masalalari tarixshunoslikda muhim o'rin oldi. Qozog'iston kontekstida Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o'rganish masalasi ham "Madeni Mura" dasturining umumiy ilmiy yo'nalishlariga kiradi. Mintaqa xalqlarining tarixiy bog'liqligi, qadimiy etnik jarayonlar va madaniy merosning o'zaro ta'siri tarixiy manbalarni chuqur tahlil qilishni talab qiladi. Bu esa dastur doirasida topilgan manbalar yordamida tarixshunoslikda yangi yondashuvlar va tadqiqotlar uchun sharoit yaratdi. Shu asosda ushbu maqola Qozog'istonda Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o'rganishda "Madeni Mura" dasturi doirasida bajarilgan tarixshunoslik tadqiqotlarini tahlil qilishni maqsad qilgan. Maqola tarixiy manbalarni tanlash, ularning ilmiy muomalaga kiritilishi jarayoni hamda dastur orqali erishilgan ilmiy natijalarni historiografik tahlil qiladi.

Sovet davrida Qozog'iston tarixshunosligi markaziy ideologik tamoyillar ostida shakllangan. Shu davrda Markaziy Osiyo xalqlari tarixi Sovet ilmiy muassasalari tomonidan tahlil qilingan bo'lib, ko'plab tadqiqotlar ideologik qarashlar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Tarixiy voqealar va etno-madaniy jarayonlar, ayniqsa mustaqillikka oid mavzular, rasmiy qabul qilingan paradigmalarga mos yozilgan. Shu sababli, Sovet davri tarixshunosligi milliy o'ziga xoslikni to'liq aks ettirmagan. Mustaqillikdan keyingi davrda Qozog'iston tarixshunosligi asosiy paradigmani o'zgartirdi. Shu davrda tarixiy tadqiqotlar Milliy Arxivlar va "Madeni Mura" dasturi orqali topilgan qo'lyozmalar hamda qadimiy manbalarni tahlil qilishga asoslandi. Mustaqillikdan keyingi tarixshunoslikda Sovet davriga qarshi tanqidiy yondashuvlar kuchaydi va tarixiy voqealarni o'rganishda milliy kontekst ustuvor bo'ldi .

Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o'rganish jarayonida, ilmiy adabiyotlarda tarixiy manbalarni tanqidiy baholash va tahlil qilish metodlari rivojlandi. O'quv qo'llanmalar va

darsliklarda tarixiy nazariya, metodologik yondashuvlar va oldingi tadqiqotlarning tahlili alohida o‘rin egallaydi. Bu esa tarixshunoslikni ilmiy asoslash va mintaqa xalqlarining tarixini chuqur o‘rganish imkonini berdi. Shu bilan birga, ilmiy tadqiqotlarda metodologik yondashuvlar va tarixiy manbalarni baholash prinsiplari aniq ko‘rsatildi. Sovet davrida tarixiy tahlil ko‘proq siyosiy kontekstga bog‘liq bo‘lsa, mustaqillik davrida tarixshunoslik milliy o‘ziga xoslik, arxiv manbalarining ilmiy tahlili va tadqiqot metodologiyasiga asoslandi. Shu davrda mintaqaviy yondashuvlar shakllandi va Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishda ilmiy baholash asosiy o‘rin egalladi. Bu esa tarixshunoslikni rivojlantirish va yangi ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish imkonini yaratdi. Shu bilan birga, ilmiy maqolalarda va darsliklarda tarixiy voqealarni analiz qilishda tanqidiy yondashuvlar keng qo‘llanildi. Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishda metodologik yangiliklar va ilmiy qarashlar yuzaga keldi. Tarixiy tahlil jarayonida Sovet davrida mavjud bo‘lgan siyosiy cheklovlar olib tashlandi va tarixshunoslik ilmiy printsiplarga mos ravishda rivojlana boshladi. Shu davrda Qozog‘iston tarixshunosligida mintaqaviy va milliy yondashuvlar shakllandi. Mustaqillikdan keyingi tarixshunoslikda tarixiy manbalarni tahlil qilishda metodologik yangiliklar va arxiv tadqiqotlari birlashdi. Bu esa Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganish jarayonini chuqurlashtirdi va ilmiy tadqiqotlarning sifatini oshirdi. Shu bilan birga, tarixiy voqealarni izohlash va milliy o‘ziga xoslikni ta’kidlash ilmiy tadqiqotlarning asosiy mezoni sifatida qabul qilindi. Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishda sovet va post-sovet tarixshunosligi yondashuvlari tahlili ilmiy tadqiqotlar uchun muhim baza yaratadi. Tarixshunoslik metodologiyasi, tarixiy manbalarni baholash va arxiv materiallarini tahlil qilish yondashuvlari tadqiqotlarda asosiy vosita sifatida ishlatiladi. Shu asosda, Qozog‘iston tarixshunosligida mintaqaviy yondashuvning shakllanishi va tarixiy tahlilning chuqurligi mustaqillikdan keyingi yondashuvlarda aniq namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, tarixiy tadqiqotlar va metodologik yondashuvlar bir-birini to‘ldiradi, ilmiy tadqiqotlar sifatini oshiradi. Qozog‘iston tarixshunosligida mintaqaviy yondashuvlar, milliy o‘ziga xoslikni tahlil qilish, arxiv materiallarini ilmiy aylanishga kiritish va manbalarni tanqidiy baholash mustaqillikdan keyingi asosiy yo‘nalish sifatida e’tiborga olinadi. Shu orqali Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishning ilmiy asosi mustahkamlanadi. Shu bilan birga, tarixshunoslik tadqiqotlarida Sovet davri cheklovlari va mustaqillik davri metodologik yondashuvlari tahlili, tarixiy voqealarni ilmiy tahlil qilishda asosiy vosita sifatida ishlatiladi. Tarixiy tadqiqotlarda arxiv manbalaridan foydalanish, ilmiy metodologik yondashuvlar va tarixiy faktlarni izohlash tizimli tarzda amalga oshiriladi .

Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishda tarixshunoslik asoslari, ilmiy metodologiya va mintaqaviy yondashuvlarning shakllanishi, tarixiy manbalarni tahlil qilish va mustaqil yondashuvlarni qo‘llash tadqiqot sifatini oshiradi. “Madeni Mura” dasturi Qozog‘iston Respublikasi tomonidan 2014 yildan boshlab amalga oshirilmoqda va mamlakat tarixiy va madaniy merosini saqlashga qaratilgan. Dastur doirasida turli tarixiy manbalarni tadqiq etish va nashr qilishning keng ko‘lamli ishlari olib borildi. Bu nashrlar orasida arxeologik, etnografik, yozma va arxiv materiallar alohida ahamiyatga ega. Shu orqali dastur tarixshunoslik va madaniy merosni saqlash sohasida ilmiy asos yaratdi. Monografiyalar va to‘plamlar mamlakat tarixining turli davrlariga, etnografik xususiyatlarga

va arxeologik topilmalarga bag‘ishlangan. Shu nashrlar dastur orqali ilmiy muomalaga kiritildi va keng jamoatchilik, olimlar hamda talabalarga taqdim etildi. Ularning barchasi markaziy arxivlar, muzeylar va ilmiy tadqiqot institutlari bilan hamkorlikda tayyorlandi . Shu bilan birga, dastur doirasida topilgan hujjatlar va arxiv materiallar, xususan Rossiya davlat arxivlaridan olib kelinib, nashr qilindi. Masalan, “History of Kazakhstan in Russian Sources” kabi majmualar dastur asosida chop etilgan. Arxeologik ekspeditsiyalar orqali topilgan qadimiy topilmalar ilmiy tahlildan o‘tkazildi va “Madeni Mura” jurnalida nashr qilindi. Shu bilan birga, etnografik tadqiqotlar ham dastur doirasida olib borilib, milliy madaniyat va xalq an’analari tahlil qilindi. Tadqiqotlar orqali yozma manbalar, qadimiy qo‘lyozmalar va arxiv hujjatlari tizimlashtirildi.

Markaziy Osiyo xalqlariga oid manbalarni nashr qilish va tizimlashtirish tajribasi dastur asosida rivojlantirildi. Shu jarayonda ilmiy yondashuvlar va metodologik ko‘rsatmalar ishlab chiqildi. “Madeni Mura” jurnalida arxeologik, etnografik va tarixiy tadqiqotlar muntazam chop etilib, ularni ilmiy muomalaga kiritish jarayoni doimiy nazorat qilindi. Shu orqali dastur tarixiy manbalarni jamlash va tahlil qilish bo‘yicha ilmiy tajribani oshirdi. Bu esa ilmiy tadqiqotlar sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, dastur doirasida arxiv materiallari tahlil qilinib, ularga annotatsiyalar va ilmiy sharhlar berildi. Shu tariqa, tarixiy manbalar nafaqat jamlandi, balki ilmiy muomalaga kiritildi. Ilmiy maqolalar va monografiyalar orqali dastur tarixshunoslik jarayonida metodologik yondashuvlarni mustahkamladi. Tarixiy manbalarni tanqidiy baholash va tizimlashtirish orqali ilmiy tadqiqotlar sifatini oshirdi. Shu bilan birga, dastur tarixiy va madaniy merosni saqlash, arxeologik va etnografik materiallarni ilmiy tahlil qilishni birlashtirdi. Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishda dastur manbalarni to‘plash, ularni tizimlashtirish va ilmiy nashrlar shaklida taqdim etish tajribasini berdi. Shu bilan birga, dastur tarixshunoslik, madaniyatshunoslik va arxeologiya sohalarini birlashtirib, ilmiy tadqiqotlar uchun keng maydon yaratdi. Dastur orqali topilgan materiallar jamlanib, ilmiy jurnallar va elektron kutubxonalarda chop etildi. Shu tariqa, tarixiy manbalarni ommaviy va ilmiy muomalaga chiqarish tajribasi kengaytirildi. Dasturning asosiy vazifasi — tarixiy manbalarni saqlash, tizimlashtirish va tahlil qilish bo‘lib, u Markaziy Osiyo xalqlari tarixini chuqur o‘rganishga xizmat qiladi. Arxeologik va etnografik tadqiqotlar dastur orqali metodik asosga ega bo‘ldi. Shu bilan birga, yozma manbalar va hujjatlarning ilmiy muomalaga kiritilishi dasturning eng muhim yutuqlaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Dastur yordamida olingan ma’lumotlar ilmiy tadqiqotlarda keng qo‘llanilmoqda. Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishda dastur orqali tizimlashtirilgan manbalar bazasi tarixshunoslik uchun mustahkam poydevor yaratdi. Shu bilan birga, ilmiy tahlil va nashrlar orqali dastur milliy tarixning qayta tiklanishiga hissa qo‘shdi. Shu orqali “Madeni Mura” dasturi nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham tarixshunoslik va madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Elektron resurslar orqali dastur nashr qilingan materiallarga keng kirish imkoniyatini yaratdi. Shu tariqa, ilmiy hamjamiyat va talabalar uchun manbalarni o‘rganish qulay bo‘ldi. Dastur doirasida topilgan arxiv hujjatlari va kitoblar ilmiy tahlil orqali nashr qilindi va tizimlashtirildi .

Monografiyalar va to‘plamlar dastur yordamida ilmiy muomalaga kiritildi. Shu bilan birga, tarixiy va arxeologik manbalar tahlil qilinib, ilmiy sharhlar bilan to‘ldirildi. Dastur

shuningdek, yozma manbalarni tizimlashtirish va nashr qilish bo‘yicha tajriba yaratdi. Arxeologik tadqiqotlar natijalari jurnal va monografiyalarda chop etildi. Etnografik materiallar ham ilmiy muomalaga kiritildi. Shu bilan birga, tarixiy hujjatlar tahlil qilinib, ularni tizimlashtirish orqali ilmiy tadqiqotlar sifatini oshirdi. Dastur orqali tizimlashtirilgan manbalar Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishda asosiy ilmiy baza sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, “Madeni Mura” dasturi tarixshunoslik, arxeologiya va etnografiya bo‘yicha integratsiyalashgan ilmiy tadqiqot maydonini yaratdi. Dastur doirasida topilgan manbalar tahlil qilinib, ularni ilmiy muomalaga kiritish orqali tarixiy tadqiqotlar sifatini oshirishga hissa qo‘shdi. Shu bilan birga, dastur ilmiy metodologiya va manbalarni tanqidiy baholashni ilgari surdi. Elektron kutubxonalar va jurnallar orqali nashr etilgan manbalar, ilmiy tadqiqotlarda keng qo‘llanildi. Shu orqali dastur tarixshunoslik va madaniyatshunoslikning metodologik asosini mustahkamladi. Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishda dastur orqali tizimlashtirilgan manbalar va nashrlar ilmiy tahlilga asos bo‘ldi. Shu bilan birga, dastur tarixiy manbalarni ommaga taqdim qilishda muhim tajriba berdi. Dastur orqali topilgan materiallar ilmiy jurnallar, monografiyalar va elektron kutubxonalarda tizimlashtirildi. Shu orqali ilmiy muomalaga kiritilgan manbalar bazasi kengaytirildi. “Madeni Mura” dasturi tarixiy va madaniy merosni saqlash, tizimlashtirish va ilmiy tahlil qilish bo‘yicha mustahkam poydevor yaratdi. Shu bilan birga, dastur Markaziy Osiyo xalqlari tarixini chuqur o‘rganish imkonini berdi.

Kitoblar seriyasidagi monografiyalar tarixiy obidalarni qayta talqin qilishda asosiy manba sifatida ishlatiladi. Bu nashrlar orqali tarixiy voqealar, arxeologik topilmalar va etnografik tadqiqotlar haqida keng qamrovli ma’lumot olish mumkin. Shu bilan birga, dastur tarixiy merosni qayta talqin qilish va uning ilmiy ahamiyatini oshirishga xizmat qiladi. UNESCO rasmiy hujjatlarida dasturning asosiy yo‘nalishlari bayon etilgan. Unga ko‘ra, dastur nafaqat tarixiy obidalarni tiklash, balki ularni ilmiy muomalaga kiritish va milliy tarixshunoslikni rivojlantirish vazifasini ham bajaradi. UNESCO hujjatlarida qayd etilishicha, dastur orqali arxiv ekspeditsiyalari o‘tkazilgan va qadimiy qo‘lyozmalar, yozma manbalar to‘plangan. Ushbu materiallar ilmiy nashrlar orqali jamoatchilik va olimlar e’tiboriga havola qilindi. Shu tariqa, dastur tarixiy manbalarni jamlash va tizimlashtirish bo‘yicha muhim ilmiy tajriba yaratdi. Dastur orqali arxeologik topilmalar ham ilmiy tahlil qilinib, “Madeni Mura” jurnalida chop etildi. Bu esa tarixshunoslikda amaliy tadqiqotlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Jurnal arxeologiya, etnografiya va tarix sohalarida ilmiy maqolalarni nashr qiladi. Shu bilan birga, jurnalning tarixi dastur asosidagi ilmiy tadqiqotlarning yo‘nalishini aks ettiradi. Jurnal orqali ilmiy tadqiqotlar metodologiyasi shakllanadi va yangi ilmiy yo‘nalishlar aniqlanadi. Dastur orqali qayta tiklangan tarixiy obidalar va arxeologik topilmalar ilmiy tahlil qilinib, ularning ahamiyati ilmiy jurnalda yoritiladi. Shu tariqa, dastur tarixiy merosni qayta talqin qilishdagi yutuqlarni namoyish qiladi. Kitoblar seriyasi va jurnal materiallari orqali dastur tarixshunoslikda yangi metodologik yondashuvlarni tatbiq qiladi. Dastur manbalarni tizimlashtirish, arxiv hujjatlarini tahlil qilish va ularni ilmiy muomalaga kiritish bo‘yicha tajriba yaratadi.

e-history.kz rasmiy sayti dastur doirasida amalga oshirilgan arxeologik tadqiqotlar va tarixiy obidalarni qayta tiklash ishlari haqida ma’lumot beradi. Sayt orqali arxeologik topilmalar, restavratsiya qilingan yodgorliklar va ularning ilmiy ahamiyati yoritiladi. Shu manba yordamida dasturning yetarlicha o‘rganilmagan jihatlari ham aniqlanadi. Qayta tiklangan obidalar orasida ayrim arxeologik joylar to‘liq ilmiy tahlil qilinmagan, bu esa istiqbolli tadqiqot yo‘nalishlari uchun imkoniyat yaratadi .

Dastur doirasida ilmiy jurnalda chop etilgan maqolalar metodologik jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Ular arxeologik va etnografik tadqiqotlarni tizimlashtirish, tarixiy manbalarni ilmiy muomalaga kiritish va ularni tahlil qilish bo‘yicha yo‘nalishlarni belgilaydi. Shu bilan birga, jurnal va kitoblar seriyasi tarixiy tadqiqotlarning metodologik asosini mustahkamlaydi. Kitoblar va jurnal orqali olingan ma’lumotlar tarixiy merosni qayta talqin qilish, ilmiy nashrlar orqali tarqatish va manbalarni tizimlashtirishda muhim yutuq hisoblanadi. UNESCO hujjatlarida qayd etilishicha, dastur nafaqat tarixiy obidalarni tiklash, balki ularni ilmiy tahlil qilish va xalqaro hamjamiyat e’tiboriga havola qilish vazifasini bajaradi. Shu bilan birga, dastur orqali topilgan yozma manbalar va arxiv hujjatlari tizimlashtirilib, ilmiy nashrlar orqali ommaga taqdim etildi . “Madeni Mura” jurnali va kitoblar seriyasi arxeologik va etnografik materiallarni tizimlashtirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, dastur tarixshunoslik va madaniyatshunoslikda yangi yo‘nalishlar ochadi. e-history.kz manbasi esa dastur doirasida amalga oshirilgan restavratsiya va arxeologik tadqiqotlarning yetarlicha o‘rganilmagan jihatlarini ko‘rsatadi. Dastur orqali topilgan arxeologik topilmalar ilmiy tahlil qilinib, jurnal va kitoblar orqali ommaga taqdim qilinadi. Shu tariqa, dastur tarixiy merosni qayta talqin qilish, arxiv materiallarini tizimlashtirish va ilmiy muomalaga kiritish bo‘yicha tajriba yaratadi. UNESCO hujjatlari dastur doirasidagi ekspeditsiyalar va ilmiy nashrlar natijalarini tasdiqlaydi . Shu bilan birga, dastur tarixiy manbalarni ilmiy muomalaga kiritish va tarixshunoslikni rivojlantirishda asosiy poydevor hisoblanadi. Dastur doirasida ilmiy jurnalda chop etilgan maqolalar metodologik asos yaratadi. Ular arxeologik, etnografik va tarixiy materiallarni tizimlashtirish bo‘yicha istiqbolli yo‘nalishlarni belgilaydi. Kitoblar va jurnallar orqali topilgan materiallar tarixshunoslikda ilmiy baholash uchun asos bo‘ladi. e-history.kz manbasi dasturning yetarlicha o‘rganilmagan jihatlari va istiqbolli tadqiqot yo‘nalishlarini ko‘rsatadi. Shu tariqa, dastur tarixiy merosni qayta talqin qilish, metodologik yondashuvlar va ilmiy nashrlarni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Mazkur maqolada Qozog‘istonda Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganish jarayoni tarixshunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilindi. Tadqiqot sovet davri va mustaqillikdan keyingi tarixshunoslik yondashuvlari o‘rtasidagi farqlarni aniqlash imkonini berdi. Sovet davrida tarixiy tadqiqotlar asosan ideologik cheklovlar asosida olib borilgani aniqlandi. Mustaqillik yillarida esa tarixiy manbalarga yangicha yondashuv shakllandi. Bu jarayonda milliy tarixni qayta baholash va manbalarni kengroq ilmiy muomalaga kiritish imkoniyati paydo bo‘ldi. “Madeni mura” davlat dasturi ushbu jarayonning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘ldi. Dastur doirasida chop etilgan monografiyalar va hujjatlar to‘plamlari tarixshunoslik manba bazasini sezilarli darajada boyitdi. Arxeologik va

etnografik tadqiqotlar Markaziy Osiyo xalqlarining tarixiy rivojlanishini chuqurroq yoritishga xizmat qildi. Yozma manbalarni tizimlashtirish va nashr qilish tajribasi ilmiy izlanishlar uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Shu bilan birga, ayrim tarixiy mavzularning yetarlicha o‘rganilmaganligi aniqlandi. Dastur doirasidagi tadqiqotlarda metodologik yondashuvlarning bir xilligi muammosi ham kuzatildi. Ba’zi ishlarda tanqidiy tahlilning yetarli darajada amalga oshirilmagani seziladi. Shunga qaramay, “Madeni mura” dasturi tarixiy merosni saqlash va qayta talqin qilishda muhim yutuqlarga erishdi. Dastur natijalari Markaziy Osiyo xalqlari tarixini kompleks tarzda o‘rganish imkonini berdi. Tarixshunoslik tadqiqotlarida mintaqaviy yondashuvning shakllanishi muhim ahamiyat kasb etdi. Bu holat Markaziy Osiyo tarixini umumiy jarayon sifatida talqin qilishga xizmat qildi. Maqolada ko‘rib chiqilgan manbalar ilmiy tadqiqotlar uchun mustahkam asos bo‘lib xizmat qiladi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlarda zamonaviy metodologik yondashuvlardan foydalanish zarur. Xususan, qiyosiy va fanlararo tadqiqotlarni kengaytirish muhim hisoblanadi. Shuningdek, raqamlashtirilgan manbalardan samarali foydalanish imkoniyatlarini oshirish lozim. Tarixiy tadqiqotlarda tanqidiy yondashuvni kuchaytirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda. Bu esa ilmiy xulosalarning yanada asosli bo‘lishini ta’minlaydi. Umuman olganda, “Madeni mura” dasturi Qozog‘istonda tarixshunoslik rivojiga salmoqli hissa qo‘shdi. Dastur Markaziy Osiyo xalqlari tarixini o‘rganishda yangi bosqichni boshlab berdi. Mazkur maqola natijalari magistrlik darajasidagi ilmiy izlanishlar uchun muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Tadqiqot xulosalari kelgusidagi ilmiy ishlanmalar uchun istiqbolli yo‘nalishlarni belgilashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sovet davrida Qozog‘iston tarixshunosligi [Elektron resurs] // Wikipedia. 2025. – URL: https://uz.wikipedia.org/ (o‘qilgan: 30.12.2025).
2. Post -Soviet national historiography of Central Asia [Elektron resurs] / Brill. – Leiden: Brill, 2021. – 25 p. – URL: https://brill.com/view/journals/ormo/96/1/article-p1_1.pdf?srsltid=AfmBOooWz1lO329E_AFgvfO2G_ZyYNk4wH9s5w-ClehXaDmPgtHAaxRh (o‘qilgan: 30.12.2025).
3. Kamoliddin Sh.S. Markaziy Osiyo Tarixi Tarixshunosligining Dolzarb Muammolari. – Tashkent: Academia.Edu, 2019. – 102 b
4. 442 b-ooks on Kazakh history and culture released within Cultural Heritage program [Elektron resurs] // Qazinform. – Astana, 2023. – URL: https://qazinform.com/news/442-books-on-kazakh-history-and-culture-released-within-cultural-heritage-program_a2342892 (o‘qilgan: 30.12.2025).
5. Akanov K.G. The program Madeni Mura and Russian archives Pavlodar: Buketov University, 2021. – 15 p.
6. Akhmetshina G., Mutalova D. The role of the Madeni Mura Program in the publication of historical sources History & Philosophy Vestnik. – Pavlodar: Buketov University, 2022. – 18 b

7. Madeni Mura Journal [Elektron resurs]. – Astana: Madeni Mura Program, 2020–2025. – URL: https://madenimura-journal.kz/ (o‘qilgan: 30.12.2025).

8. KazNEL “Cultural Heritage” electronic resources [Elektron resurs]. – Astana: National Electronic Library of Kazakhstan, 2023. – URL: https://nabrk.kz/en/page/kaznel-information-resources (o‘qilgan: 30.12.2025).

9. Madeni Mura. Kitoblar seriyasi. – Astana: Qozog‘iston Respublikasi, 2014–2025. – 250 b.

10. Intangible Cultural Heritage in Kazakhstan [Elektron resurs] / UNESCO. – Paris: UNESCO, 2014.

11. Madeni Mura Journal: History of the Journal [Elektron resurs]. – Astana: Madeni Mura Program, 2020–2025. – URL: https://nmrk.kz/en/magazine-madeni-mura/history-of-journal/ (o‘qilgan: 30.12.2025).

12. Madeni Mura: Archaeological and Cultural Heritage [Elektron resurs] / e-History.kz. – Astana, 2020–2025. – URL: https://e-history.kz/en/e-resources/show/13187 (o‘qilgan: 30.12.2025).